

**Кыргыз Республикасынын билим жана илим
Министрлиги**

**К. И. Скрябин атындагы Кыргыз улуттук
агрардык университети**

Ветеринардык медицина факультети

М. Д. Ногойбаев

**Малдын ички ылаңдары боюнча
терминдердин кыргызча - латынча**

сөздүгү

(үчүнчү бөлүк)

Бишкек 2025

УДК 619:616.1/4:10(13)

Сөздүк малдын ички ыландары кафедрасынын отурумунда каралды (№ 9 протоколу, 20. 05. 2025 ж.).

К.И.Скрябин атындагы улуттук агрардык университетинин окуу методикалык кеңеши сөздүктү жарыкка чыгарууга макулдук берди жана сунуштады (№ 4 протоколу, 28. 04.2025 ж.).

Малдын ички ыландары боюнча терминдердин кыргызчы – латынча сөздүгү (үчүнчү бөлүк) бардык мал чарбасында алектенген кесипкөй адистерге, жогорку жана орто окуу жайлардын студенттерине, кошумча окуу куралы катары арналат.

Рецензенттер: Түлөбаев Аскарбек Зарлыкович, ветеринардык илимдердин доктору, Кыргыз-Турк «Манас» университетинин профессору;

Арзыбаев Момун Арзыбаевич, ветеринардык илимдердин доктору, профессор

Түзгөн-автор: Ногойбаев Мукамбет Дайырович, ветеринардык илимдеринин доктору, профессор

КНАУ им К.И.Скрябина, 2025

КИРИШ СӨЗ

Малдын ички ыландары жогорку окуу жайларда ветеринардык медицина адистигин даярдоодо негизги клиникалык-жетектөөчү сабактардын бири болуп саналат. Бул сабакты өздөштүрүүдө, жогорку курстун студенттери жана кесипкөй адистер өзгөчө көңүлдү, малдын ички ыландары боюнча колдонулуучу атайын терминдерге, аларды жакшы билүүгө көңүл бурушат.

Ушундай зарылчылыктын келип чыгышы, малдын ички ыландары боюнча терминдердин кыргызча – латынча сөздүгүн даярдоого жана аны түзүп чыгууга түрткү болду. Айта кетүүчү нерсе, бул предмет боюнча, мындай сөздүктүн жаралышы алгачкы болуп саналат жана өлкөдө мамлекеттик тилде окуу куралдары, айрыкча сөздүктөрү өтө танкыс учурда, жарык көрүшү актуалдуу маселе.

Бул ишти даярдоодо мурун жарыкка чыккан башка тилдеги, төмөндөгүдөй сөздүктөр колдонулду: Ф.М.Орлов “Словарь ветеринарных клинических терминов”.-М.: Россельхозиздат, 1985; В.М.Данилевский, Г.И.Забулуев “Словарь ветеринарных терапевтических терминов”.-М.: Росагропромиздат, 1989; ”Орфографический словарь русского языка” / под редак. С.И.Ожегов, А.Б.Шапиро.-М.: Госиздат ИНС, 1957; А.А.Клишов “Краткий цитологический словарь”.-Л.: Медицина, 1968; В.М.Митрофанов, В.М.Стешенко “Краткий словарь- справочник по зоопатологии”. –Ф.: Кыргызстан, 1979.

Терминдердин латынча- кыргызча сөздүгү, бардык мал чарбасында алектенген кесипкөй адистер үчүн, малдын ички ыландарын терең билүүсүндө, аларга туура диагноз коюуда, дарылоодо жана алдын алуу чараларын иштеп чыгууда, кошумча окуу куралы катарында өтө чоң мааниге ээ. Сөздүк талапка ылайык алфавит бобнча жазылып, айрыкча көп колдонуучу терминдер латын же грек тилинде киргизилип, кааада алардын келип чыгышы жана мааниси тууралуу түшүндүрмө берилди. Татаал терминдердин курамы (+) белгиси менен байланыштырылган. Ал эми жакын жайгашкан макалада, кайталанган котормосу баш жагында, стелка () жогору менен же () төмөндө деп көрсөтүлгөн. Сөздүк негизинен үч бөлүмдөн турат: биринчи бөлүмдө А дан Д га чейинки, экинчиде Д ан П га чейинки жана үчүнчү бөлүмдө П дан Я га чейинки терминдер жайгашкан.

Малдын ички ыландары боюнча терминдердин латынча – кыргызча сөздүгү, жогорку жана орто окуу жайлардын ветеринардык медицина

факультетинин студенттерине жана жалпы эле ветеринардык медицина боюнча кесипкөй адистерге арналат.

Урматтуу окурмандар! Сидерден чоң өтүнүч, өзүңөрдүн сунуш – калоонуздарды билдин дарекке билдирсеңиздер, себеби сөздүк бул тармакта алгачкы болгондуктан, сидердин ой – пикириңиздер биз үчүн өтө баалуу. Биздин дарек: К.И.Скрябин атындагы КУАУ, малдын ички ылаңдар кафедрасы, 720005, Бишкек ш., Медеров көчөсү, 68, тел.: 54-97-78

НЕГИЗГИ КЫСКАРТУУЛАР:

англ.- англис тили

гр.- грек тили

б/а – башка

ат.- атында

гл.обр. – башкы

др. – башка

им. – атында

итал. – итальян тили

мин.- мүнөт

мкл. – микролитр

млн. – миллион

нем.- немис тили

нрк.- сунушталбаган

позд.лат. – латын тилинен кийинки

син.- синоним

см.- кара

соединит.- байланыштыруу

тыс. – миң

устар.- эскирген

франц.- француз тили

лат.- латын тили

б/т – болот

ж/а – жана

ж.б. – жана башка

п/а – пайда

м/н – менен

(+) – байланыштуу, кошуу

(-) – ажыратуу, өзүнчө окуу

А.а – анемиянын бир түрү

вет.мед. – ветеринардык медицина

патол. – патологиялык

ү/н – үчүн

М.: - мисалы

о.э. – ошондой эле

↓↑ - жогору – төмөн

к/а – кара

б-а – байкалат

ИММ – ийри мүйүздүү мал

м/а – мындай абал

б/н – болгон

п/к – пайда кылуучу

б/к – бирок

к/т – кылат

к-т – коштолот

к/н – кийин

перс. – перст тили

араб. – араб тили

-P-

Радиевая болезнь –morbus radiationis(лат.morbus оруу+radius нур) Рентген , радиактивдуу заттардын нурларынан пайда б/но оору .

Радиотеропия –radiumtherapia(лат.radius+гр.therapeia дарылоо) Оорулуларды дарылоо учун родийди же анын изотопторун колдонуу . Рентгенотеропия , кюретеропия , лучевая теропия .

Размягчение мозга –encephalomalacia(гр.enkephalos баш мээ+malakos жумшак) Баш мээнин же анын болугунун тканынын жумшарышы . Ал эмболия , канн тамыр ооруларынан келип чыгат .

Разрыв диафрагмы –rupture diaphragmae(лат.ruptura +гр.diaphragmae перегородка) Диафрагманын бутундугунун бузулушу . Ич копкондо , тамак толуп кеткенде болот .

Разрыв желудка –rupture ventriculi(лат.ruptura+ventriculus карын) Органдын бутундугунун бузулушу . Атгарда байкалат .

Разрыв легких –ruptura pulmonum(лат.ruptura+pulmo опко) Каттуу механикалык куч келгенден б/т . Мурундан канн алып , камага тушуп калышы мумкун .

Разрыв печени –hepatorrhexis(гр.hepar бойрок+rhexis разрыв) амилондоз , лейкоздон органдын бутундугунун бузулушу .

Разрыв пищевода –ruptura esophagi(лат.ruptura +гр.oesophagos кызыл онгоч) Кобунчо моюн туштагы кызыл онгочто , ото аз конурукто байкалат .

Разрыв почки –nephorrhexis(гр.nephros бойрок+rhexis разрыв)органдын поренхимосынын же чон тамырдын жарылышы . Кобунчо жаныбар олуп калат .

Разрыв прямой кишки –ruptura recti(лат.ruptura+rectum туз ичеги) Терен , сырткы болушу мумкун .

Р.рубца –rupture ruminis(лат.ruptura+rumen рубец) Ото аз кездешет , анткени ал чоюлчак .

Р.сердца –cardiorrhexis(гр.kardia журук+rhexis разрыв) Куч келгенде , озгочо атрофия , дистрофия , атеросклероздон булгундун озгорушунон келип чыгат . Жаныбар бпт эле олуп калат .

Р.стенки кишок –ruptura parietis intestinum(лат.ruptura paries стенка+intestinum кишка) Коппростез , тимпония , инвогинация ж/а жемге толуп калышында байкалат .

Расширение желудка –dilatatio ventriculi(лат.di-latare чечуу+лат.ventriculus карын) Курсактын пилорикалык болугунун ж/а он эки Ичегинин стенозунда байкалат .

Расширение зоба –dilatatio ingluviei(лат.dilatatio +inglubies зоб) Чон-гор , жемдин ото коп топтолушунан зоб дубалдарынын чоюлушу .

Р.кишки –dilatation intestine(лат.dilatatio +intestinum ичеги) Ичегинин диаметринин чоноюшу .

Р.пищевода –dilatatio cordis(лат.dilatatio +cordis журук) Жаш малдын оорусу .”D” витаминин жетишсиздигинен фосфор –La алмашуусунун бузулушунан келип чыгат . Р . Соок тк. тура эмес осушу , омуртка ж/а аяк соокторунун кыйшайышы м/н муноздолот .

Ревмокардит –rheumocarditis(гр.rheumatis истечение+kardia журук+it is сезгенуу) Ревмотизмде байкалуучу журуктогу сезгенуу процесстер .

Регенерация –regeneration(лат.калыбына келуу) Бузулган клетка , ткандын пайда калыбына келиши . Ал физио-лык , патологиялык , репаративдик , ошондой эле толук , толук эмес ж/а ашыкча болушу мумкун .

Регрессивный –regressivus(лат.regressus кайтуу) Кайра артка оорчу .

Регургитация –regurgitatio(лат.re+gurgito наводняю) Суюктук , газ , кан , жемдин ооз , мурун аркылуу артты коздой чыгышы . (Кусуу)

Рексис –rhexis(гр.rhexis разрыв) Оргон же канн тамырдын жарылышы .

Рентгнотеропия –reontgenotherapia(рентген нур+гр.therapia дарылоо) Оорулулурды дарылоо учун рентген нурланууну колдону .

Репорация –reparation(лат.reparo калыбына келуу) Патологиялык процесс учурунда бузулган тк , кл .-дын калыбына келиши.

Респираторные болезни –morbi respiratorius (лат.morbus ооруу+лат.re-spirare дем алуу) Дем алууга катышуучу орг-дын ооруларынын жалпы аталышы .

Ретенция –retentio(лат.re-tinere кармалуу) Болуп чыгаруунун кармалуусу . М:моча , кол .

Ретикулез –reticulosis(rete) Ретикулоэндотелиолдук системанын оорусу .

Ретрокция крови –haemoretractio(гр.haima кан+лат.retractio кыскаруу) Туруп калганда кандын сывороткасынын кою болугунон болуп калышы . Р.к.

Азайышы же жок толушу тем-нын жогорулошу м/н сепсисге алып келуучу оорулардын белгиси .

Рецидив –recidivum(лат.recidivus кайтуу) Ремиссиядан кийин клиникалык белгилердин калыбына келиши .

Реципиент –recipiens(лат.recipio алуу) Кап куюшуп жаткан же башка донордын тканы кочурулуп жаткан жаныбар .

Ригидность –rigiditae(лат.rigidus катуу) Б.н.с. ооруларынын , миогемоглобинурия , столбняк ж.б. белгиси болууга соок булчуңдарынын ото чыналуусу .

Ринит –rhinitis(гр.rhis мурун+it is сезгенуу)Мурундун былжыр челдеринин серенуусу .

Ринопневмония –rhinopneumonia(гр.rhis+лат.nasus мурун+лат.pneimon опко) Бирге отуучу опко ж/а мурун былжыр челдеринин серенуусу .

Риннорогия –rhinorrhagia(гр.rhis+rrhagia каноо) Мурундун каноосу .

Ринотрохеит –rhinotracheitis(гр.rhis+лат.trachea трахея) Мурун кондойунун ж/а трохеянын былжыр челдеринин бирге сезгенуусу .

Ринофарингит –rhinopharyngitis(гр.rhis+pharynx глотка+it is сезгенуу)

Рожа –erysipelas(гр.erythros кызыл+гр.pella тери) Жеренин ж/а жери астындагы клетчатканын жогорку катмарынын серенуусу . Абалын , жжем , жогорулашы , чеги так билинип туруучу кызыл ток .

Розеола –roseola(лат.rosa розачка) Теридеги ото чон эмес кызыл ток . Басканда жоголуп кетип , кое бергенде кайда пайда б/т .

Роторосширитель – (зевник) ооз кондойун короодо , жан-га дарылоо жардамын корсотуудо , о.э. курсака , кызыл онгочкозонд киргизу учун колдонулуучу прибор .

Руминит –ruminitis (лат.rumen +гр.itis сезгенуу) Карындын дубалдарынын ж/а былжыр челинин серенуусу.

-С-

Саливация обильная –salivation abundas (лат.saliva шилекей+лат.abundas коп) Кээбир оорулардын белгиси . Шилекейдин ото коп агышы м/н муноздолот .

Самопереваривание –autolysis(гр.auto оз+lysis ажыроо) , организмдеги тк.ж/а кл. бактерияларынын жардамы жок , гидролитикалык ферменттер тарабынан ажырашы .

Самоотравление –autointoxicatio(гр.auto+intoxication интоксикация) автоинтоксикация , организмдин озундо пайда б/н заттар м/н уулануу . Зот алмашуунун ооруларында (кетоз) , бойрок (уремия) , боор ж.б. органдардын ооруларында байкалат .

Санация –sanatio(лат.sanus дарылоо) Ооруну ликвидациялоо ж/а профилактикалоо учун кам кору .

Светобоязнь –photophobia(гр.phos свет+phobos страх) фотофабоз – коздордун жарыкты жактырбай каышы . Коздор жумулуп , жаштын ачуусу м/н муноздолот .С. конъюнктивит , ирит . ж.б. оорулардын белгиси .

Селеновый токсикоз - Жерде , осумдукто коп б/п , селендин ашыкча организмге синишинен келип чыккан уулануу .

Семиология –semiologia(гр.semeion белги) Орунун жугушу , жалпы инфекция , ирин аралаш б/т . Оор отот . Дене тем-сы жогорулап , алсыроо , тынчсыздануу м/н муноздолот .Уч формасы бар : Тшемия – метостаждары м/н таксиндердин келип турушунан келип чыккан с.ж/а синтепопиемия – аралаш .

Серозное воспаление –inflammatio serosa(лат.inflammatio сезгенуу+лат.serum суюктук) эксудативдуу сезгенуусунун бир туру. Белок , лейкоцит , мезотелий клеткаларынын камтыган тузсуз сыворотка , суюктуктун тамырлардан болунуп чыгат.

Серозный –serosus(лат.serо) Сывороткалык, кан сыворотксына тиешелуу же ошондон пайда болот.

Серотерапия-serotherapy(лат.serо+гр.therapia дарылоо) Дарылоо учун кан сывороткасын колдонуу, протеинотерапия, гемотерапиянын бир туру.

Сиаладенит –sialadenitis(гр.sialon шилекей+aben +it is сезгенуу) Шлекей, кулак, жаак астындагы, тилдин астындагы бездердин сезгенуусу. Интерстициалдык же паренхиматоздук болушу мумкун.

Сиалолитиаз –sialolithiasis(гр.sialon +lithos таш+iasis патологиялык абал) Шлекей бездерде таштын пайда болушу. Анын бутолуп калуусуна алып келет.Кобунчо жылкыларда кездешет.

Сиололиты – sialolithi(гр.sialon+lithos)Шлекей таштар, конкременттер.Колому коздун жумурткасындай болушу мумкун.

Сиалорея –sialorrhoea(гр.sialon+rhoе течь) Шлекей агуу.

Силикоз – silicosis(лат.silex)Пневмокониоз, опко оорусу.Опконун фибриноздук индурациясына, катышына алып клуучу ото копко кварц, таш, кремний, кум чандарын дем алуудан болот.

Симптом –symptom(гр.sumptoma белги) Оорунун белгиси, Кардинальный ото маанилуу патогномичный ушул ооруларга гана таандык.

Симптоматика –(гр.sumptoma) Кандацдыр бир оорунун белгилеринин топтому.

Симптоматическое лечение –symptomaticus therapia(гр.symptoma белги+logos окуу) Оорунун эмне учун келип чыкканына карабастан анын симптомдорун жоготууга кам коргон терапия.

Синусит –sinusitis(лат.sinus пазуха+it is сезгенуу)Былжыр челдердин, кээде сооктордун,кошумча кондойлордун(мандай сооктордун устунку жаактын ж.б.) сезгенуусу.

Синкора syncore(гр.syncore кучсуз) Баш мээнин анемиясынан терен эстен тануу, кыска моонотко реакциянын жоголушу, Синкора журок жетишсиздигинен келип чыгат кычкылтектин аз болушунан келип чыгат жана уулануудан ж.б. болушу мумкун.

Склероз –sclerosis(гр.sklerosis) Ткан же органы бириктируучу ткан осуп кетишинен катып калышы. Ал диффуздук орган бир калыпта калышы, очаговый –органдын бир болугунун катып калышы, болуп болунот.

Сколиоз –scoliosis(гр.skoliosis кыйшауу)) Остеодистрофия, рахитте байкалуучу омуртканын бир жакка кыйшайып калуусу.

Слабость –debilitas(лат.) Дененин же физиологиялык бир системанын алсыздыгы.

Слабость общая –asthenia(гр.a-жок болуу+sthenos куч) Жалпы алсыздык, астениялык синдром, астения.

Слабость сердца –debitalis cordis(лат.debilias+cordis журок) Журок-кан тамыр системасынын жетишсиздиги.

Смертность –mortalitas(лат.mors олум) Оорунун кучтуулугунун корсоткучу. Олгон жаныбарлардын санынын ошол топтогу малдардын жалпы санына болгон катышы. Кобунчо пайыз аркылуу же 1,10,100, минден корсоткучтор менен айырмалайт.

Смерть –mora,mortis(лат)Организмдин бут процесстеринин токтошу, анын олуму. Клиникалык же биологиялык болушу мумкун.

Смерть местная –necrosis(гр.) Некроз – ткань, орган же анын бир болугунун олуп калышы.

Смещение кишечника –dislocatio intestini(лат.dislocatio +intestinum ичеги) Ичеги туйундорунун башка жерге, курсактын башка областына жылып кетиши.

Смещение сычуга –dislocatio abomasa(лат.dislocatio+abomasum сычуг) Жумурдун он же сол жакка жылып кетиши, кобунчо эимсип жаткан уйларда мациондун жетишсиздигинен же жоктугунан келип чыгат.

Солнечная ванна –insolatio(лат.in +sol кун) Дарылоо учун кун нурун колдонуу, инсоляция.

Солнечная эритемия – erythema solare(гр.erythema +solare кун)Кун нуруна болгон организмдин жооптуу реакциясы. Зат алмашуу катуулап, канн кобурок келип, ошол жердин температурасы жогорулап, шишик пайда болушу мумкун.

Солярный –solarium(лат.solaris) Кун жакшы тийуучу аянт. Кундун жарыгы ден соолукту чындоого, бат айыгууга ж.б. жардам берет.

Сопор –sopor(лат.) Борбродук нерв системасынын бузулушу, Узакка терен уйкуга тушушу, бирок рефлестердин сакталышы менен муноздолот.

Сотясения головного миозга –commatio cerebri(лат.commontus двигать+лат cerebrum баш мээ) Мээнин травматикалык жабыркашы. Журок айлануу , пульстун жогорулашы же томондошу, устуртон дем алуу менен муноздолот.

Спазм –spasmus(гр.spasmas спазм) Булчундардын же кондойлуу органдардын булчундарынын жыйрылышы.

Спариофилия – spasmophilia(гр.spasmos +philia суйуу)Симптомо комплекс, зат алмашуунун симптому. Рахит, тетонио, Са жетишсиздигинде гиповитаминоздордо байкалат.

Спонтанный – spontanens(лат.) Ички себептерден пайда болуучу оору.

Стаз –stasis(гр.stasis кыймылсыз) тамырларда, кондойлордо, ичегилерде туруп калышы.Органдын кыймыл, моторно-эвакуатордун функциясынын жок болушунан келип чыгат.

Стационар –stacionarius(лат.statio абал) Копко дарылануучу жаныбарларды кармоо учун атайын болмо.

Стенокардия –stenocardia(гр.stenosis+гр.kardia журок) Журоктун кысылышы.

Стимуляция –stimulation(лат.побуждение) Оорулуу органдын, озунчо системанын функциясынын кучошу.

Стоматит –stomatitis (гр.stoma ооз+it is сезгенуу) Ооз кондойунун былжыр челинин сезгенуусу.С.этиологиясы боюнча: катаралдык, везикулярдык, жара, афтордук, дифтериялык, флегманоздук болушу мумкун.

Стронгуляция кишок –strangulatio intestinorum(лат.strangulatio +лат.intestinum ичеги) Ичегинин откорбостугу.

Стессор –(англ.stress) Организмдин стесстик абалына алып келуучу чойродогу же ички терс факторлор.

Стридор –stridor(лат.stridere шипеть) Ышкырыкка, бышылдаганга окшош кошумча ундордун пайда болушу.

Ступор – stupor(лат.)Н.с. функциясынын бузулгандыгынын синдрому. Кыйналуу, уйку келуу менен муноздолот.Оглум, баш мээ опухолдорунда, кетоз, боор циррозу ж.б. байкалат.

Субституция –substitutio(лат.substitutio алмаштыруу) толук эмес регенерация, калыбына келген орган.

Субоцидный –

Сывороточная болезнь –morbus seri(лат.morbus оруу+serum сыворотка) Поректерально киргизилген сыворотканын тааныш эмес белогуна болгон организмдин аллергиялык реакциясы.Аны алдын алуу учун десенсибилизацияны кылыш керек.

Сыпь –eruptio(лат.) Териде так, папула, пустула ж.б.пайда болушу.

Сужение бронха –bronchostenosis(гр.bronchos бронх+stenosis ичкеруу) Бронхоспазм, бронх жылчыктарынын ичкериши.

-Т-

Табакоз –tabacosis(лат.tabacum табак) Пневмокониоз, тынымсыз тамеки чаны мене дем алуу. Тамеки плантацияларында, ал сакталган складдарда иштеген жаныбарларда болот.

Талассотерапия –thalassotherapia(лат.thalassa дениз+therapeia дарылоо) Дениз ванналарында дарылануу, профилактикалоо жана дарылоо учун денизге тушу.

Тампонада – tamponatio(франц.tampon тампон) Тампон менен кондойлорду толтуруу.

Тахикордия –tachycardia(гр.tachys бат+cordis) Журоктун бат-бат согушу.

Тахифилаксия –tachyphylaxia(гр.tachys +phylaxis коргоо) Конуунун озгочо бир туру.

Тахипное –tachypное(гр.tachys+пное дем алуу) Бат-бат устуртон дем алуу.Невроз, Полиппаелерде байкалат.

Тенезмы –tenesmi(гр.tenesmos) Оорутуп, кыйнап дефекациялоо же сийуу.Цистит, дизентерияда байкалат.

Теплотерапия –thermotherapia(гр.therme+theraeria дарылоо) Дарылоо учун жылуулукту колдонуу.

Терапия –therapia(гр.theraeria дарылоо) 1. Ички жугушсуз ооруларды таануу жана дарылоо жонундогу илим.

2. Ден соолуктун калыбына келишине кам кору.

Терминальное состояние –status terminalis(лат.status абал+terminalis акыркы) Олум алдында болуу, клиникалык олум, предогония.

Термоанестезия – thermoanaesthesia(гр.therme жылуу+an +aesthesia сезуу)Жылуулукту сезбей калу.Н.с. ооруларында жана жаш малдын 1-2 кунундо байкалат.

Термоплегия –thermoplegia(гр.therme+plege сокку) нерв, дем алуу, журок – тамыр системаларынын функцияларынын бузулушуна алып келуучу организмдин ысып кетиши.

Тетания –tetania(гр.tetanos) Булчундардын озунон-озу кыймылдашы.Гипомагниемия, Са тетаниясы, боюнда барда, туутта, рахитте байкалат.

Тетраплегия –tetraplegia(гр.tetra 4+plege удар) 4 аяктын параличи. Жулундун жаракаттанышынан болот.

Тик –tic(от.франц) Белгилуу бир убакыттын ичинде кайталанып туруучу, бат жана озунон-озу бир же бир канча булчундун жыйрылышы.

Тканевая терапия –histeotherapy(гр.hystos ткань+therapeia дарылоо) Спецификалык эмес терапиянын бир туру. Дарылоо учун жаныбар жана осумдук ткань, органдарын организмге киргизуу, отургузуу.

Токсемия –toxaemia(гр.toxon уу+haima кан) Канда уу заттардын болушу.Ал кобунчо гемолитикалык анемияга алып келет.

Токсикоз –toxicosis(гр.toxicon +osis сезгенуу) Экзо же эндогендик уу заттардын себебинен келип чыккан патологиялык оору.М: бооз малдын токсикозунда, гипертиреоздо болот.

Токсикодермия –toxicodermia(гр.toxicon+derma тери) Токсикалык экзонтема, сырткы контактта же ичке дары же уу заттарын куюп алганда болот.

Торфотерапия –torfotherapy(нем.torf торф+гр.therapeia дарылоо) Дарылоо учун жылытылган торфту колдонуу.

Травматизм внутренний –traumatismus internus(гр.trauma трамва+internus ички) тоют менен кирген катуу буюмдар аркылуу ички органдардын травма алышы.

Трансплонтация –transplantatio(позднелат.transplantatio) Регенерациялоо же дефектти жок кылуу учун ткань же органы кочуруу.

Трансфузия –transfusio(лат.trans +fundo) Кан куюу.

Трахеит –tracheitis(гр.tracheia +it is сезгенуу) Трахеянын былжыр челинин сезгенуусу.

Трахеобронхит –tracheobronchitis(гр.trachea+bronchus бронх+it is) Бир убакытта бронха жана трахеянын былжыр челинин сезгенуусу.

Тремор –tremor(лат.калтыроо) Кыска, бирдей, бат бири-биринин артынан булчундун жыйрылышы.Б.н.с. жабыркашынын, интоксикация, ушуп калгандын белгиси.

Тризм –trismus(гр.trismos скрежет) Б.н.с. оорусунун белгиси.Чайноо булчундарынын бузулушу менен муноздолот.Бир же эки жакту болот.Бир жактуу болгондо жаак каршы жагына кыйшайып калат.

Тромб –thrombus(гр.thrombos ком) Кандын начар отушуно же толугу менен токтошуна алып келуучу кандын коюлуп калышы.Т. лейкоцит, тромбоцит, эритроцит, фибринден турат.

Тромбангит –thrombangitis(гр.thrombos +angeon кан тамыр+it is сезгенуу) Кан тамырлардын ички челдеринин сезгенуусу. Ал жакта тромб пайда болот.

Тромбоз –thrombosis(гр.) Тируу кезинде эле тромбдордун пайда болушу.

Тромбопатия –thrombopathia(гр.thrombos +pathos страдание) Кандын жетишсиз уюшу. Тромбоциттердин жетишсиздигинен болот.

-У-

УВЧ – 300 млн. Гц ке чейинки ультра жогорку жыштыктагы электр тогун колдонуучу дарылоо процедурасы. Анын сезгенууго каршы, тамырларды жоонойтуу жана бактерицидик озгочолугу бар. Катуу жана онокоттошуп кеткен сезгенуу процесстерине каршы, пункция кылууга мумкун болбогон органдарга, хирургиялык киришууну талап кылганда (гайморит, фрактит), экссудатты тазалоодо колдонулат.

Угнетение –depressia(лат.depressus кысуу) Чойродогуго реакциянын начарлашы же жок болушу менен муноздолгон организмдин абалы. У.коп оорулардын белгиси, озгочо б.н.с.

Удар апоплексический –apoplexia(лат.apoplexia жакын+presso) Баш мээнин же анын участогунун кутулбогон жерден же кыска мооноттун ичинде иштебей калышы. Ал кан айлануунун бузулушунан келип чыгат. Дененин жарым болугунун параличине, кээде кайсы бир органдын иштебей калышына алып келет.

Удар сердечный –cardioplegia(гр.cordis журук+plege удар) Журуктун параличи, кардиоплнгия, кутулбогон жерден журуктун токтоп калышы.

Удушье –.sphyxia(а.жок+sphixis пульс) Кычкылтектин жетишсиздигине же жоктугуна байланыштуу дем алуунун жана кан айлануунун катуу бузулушу.

Укутывание – Дарылоо процедурасы, теринин сыртынан попон, кийиз, одеял, ватник менен жаап дене жылуулугун сактап калуу.

Ультразвукотерапия –ultrasonotherapia(лат.ultra усту+sonos ун+theraeria дарылоо) Механикалык, термикалык жана физико-химиялыкАлмашуу, иммундук ж.б. процесстерди активдейт.

Ультрафиолетовые лучи – Дарылоо менен профилактикалоо максатында ультрафиолет нурларын колдонуу. Жаныбарлардын организмине таасир этуусу боюнча у.н. 3 ко болуноот:

- Узун толкундуу 400-320 нм.

- Эритемдик таасир, ортотолкундуу 320-280 нм.

- **Антираhitтик, кыска толкундуу 280-22- нм, бактерицидик.**

Ульцерация –ulceratio(лат.ulsus жара) Былжыр челдерге жара чыгышы, язвалардын пайда болушу.

Ундилирующий –undulans(лат.unda толкуу) Толкун сыяктуу кыймылдашы, лихорадка, вена пульсу жонундо.

Упитанность –crassitas(лат.crassus майлуу) Ж. булчун жана тери астындагы май клетчаткаларынын абалы жана оорчуу даражасы.

Уплотнение –induratio(durus катуу) Ткань жана органдардын катып калышы.

Уремия –uraemia(гр.uron сийдик+haima кан) Бойроктун жетишсиздигинен келип чыккан организмдин оорукчан абалы.

Уровская болезнь –morbus urowi Жерде, суда, осумдуктордо Са, Р, ..., Си туздарынын жетишсиздигинен стронций, берийдин коптугунон келип чыгуучу, полиартрит, остедис-я менен муноздолуучу оору.

Уролитиориз –urolithiasis(гр.uron сийдик+lithos таш+it is) Бойрок каналдарында, лоханкада, табарсыкта таштын пайда болушу же бар болушу.Бардык жаныбарларда байкалат.

Уробилинурия –urobilinuria(гр.uron+bilis желчь+genes) Сийдикте уробилин, уробилиногендин кобойушу.Гепатит, цирроздон кийинки боордун жаракаттанышынын симптому.

Уроцистит –urocystitis(гр.uron+kystis +it is сезгенуу) Табарсыктын б.ч. сезгенуусу.У. каторалдык, ирин, дифтерикалык, флегмондук болушу мумкун.Кобунчо бодо малда жана жырткычтарда байкалат.

Урчание –borborygmus(лат.borborygmus урчание) Перистальтиканын катууланышынан, ичегиде суюктук же газдын бар болушунан чон аралыкка угулуучу ундор.

Ухудшение болезни –aggrawati(ag-gravare ухудщать) Оору учурунда жаныбардын абалынын начарлашы.

Учащение импульса –pulsus frequens(гр.pellere пульс+frequens жогорулоо) Пульстун жыштыгынын нормадан жогорулашы.М: Бодо малда мин.80 ашык согушу.

Ущемление кишок – incarceration, strangulation-Курсактын бир капталына ичегинин кысылып калышы.

-Ф-

Фарингит –pharyngitis(гр.pharynx кекиртект+it is сезгенуу) Кекиртектин оорусу.Былжыр челинин сезгенуусу менен муноздолот.Экссудаты боюнча: Каторалдык, крупоздук, дифтерикалык, флегманоздук, отушу боюнча: катуу жана онокот болушу мумкун.

Фармокотерапия –pharmacotherapia(гр.pharmakon дары+theraeria дарылоо) Дарылоо учун турлуу дары препараттарды колдонуу.Изилдоо учун оорулуу малга колдонуу.

Фармакопрофилактика –pharmakonprophylaxiis(гр.pharmakon+prophylaxis профилактика) Ооруну алдын алуу.

Фатальный –ominosis(лат.фатальный) Начар прогноз, оорунун катуулашы.

Фатигация –fatigatio Жумуш кылгандан кийин убактылуу органдын функцисынын томондошу, алсызданышы.

Фебрикула –febricula(лат.febris лихорадка) Женил лихорадка.Кобунчо температура бир аз которулот жана озгочо клиниканын белгилерисиз отот.

Фебрильный – febrilis(лат.)Лихорадочный, температуранын жогорулашы менен отот.

Ферментотерапия – fermentotherapia(лат.fermentum +гр.theraeria дарылоо) Дарылоо учун ферменттуу препараттарды (пепсин, химозин ж.б.) колдонуу.

Физиотерапия –physiotherapia(гр.physis табигый+theraeria дарылоо) Дарылоо учун табигый жана жасалма табигый физикалык факторлорду колдонуу.Спецификалык эмес потогенетикалык терапияга кирет.

Фиксация –fixatio(лат.бекитуу) Диагностикалык изилдоо, дарылоо учун жаныбарды б ир калыпта байлоо.

Фитобезоар –phytobezoar(гр.phyton осумдук+bezoar) Курсакта же ичегиде пайда болгон осумдук калдыктарынан пайда болгон конкремент.

Фитотерапия –phytotherapia(гр.phyton+theraeria) Дары чоптор менен дарылоо.

Флатуленция –flatulentia(лат.flatus шамал) Курсакта же ичегиде газдын топтолушу.

Флебит –phlebitis(гр.phlebos вена+it is сезгенуу) Венанын сезгенуусу.Парофлебит, перитромбофлебит болуп болунот.

Флеболит –phlebolithus(гр.phlebos+lithos таш) Венада таштын пайда болушу.

Флеборея –phleborrhoea(гр.phleps+rhoea узулуу) Бузулуу, венанын узулуп кетиши.

Флеботромбоз –phlebotrombosis(гр.phlebos+thrombos ком) Венанын тромбозу.

Флюороз –fluorosis(лат.fluorum фтор+гр.osis оруу) Фтордун ото коп болушу.Кобунчо эпидемиялык болот.

Фобия –phobia(гр.phobos страх) Коркуу.

Фосфотурия –phosphaturia(гр.phos свет+гр.uron сийдик) Сийдикте фосфордун кобойушу.

Фотарий –photarium(гр. Phos) Профилактикалоо жана дарылаа учун кундун жарыгы менен групповой нурлантуу учун болмо.

Фототерапия –phototherapia(гр.phos+therapeia дарылоо) Дарылоо учун табигый кун нурларын жана инфракызыл, ультрафиолет ж.б.колдонуу.

-X-

Химиотерапия –chimiotherapia(гр.chemeia химия+therapeia дарылоо) Дарылоо учун химиялык заттарды колдонуу.

Холецистит –cholecystitis(гр.chole +kystis пузырь+it is сезгенуу) Оттун кату же онокот сезгенуусу.

Холодолечение –frigotherapia- Дарылоо учун муздатуу. Суу, муз ж.б. колдонулат.М: суюк азот.

Хромотерапия –chromotherapia(гр.chroma жарык+therapeia дарылоо) Дарылоо учун козго корунуучу жарыктын болукторун колдонуу.

М: кызыл-зат алмашууга жардам берет, кызгылт-саргыч-канаттуулардын жумуртка туушуна жардам берет, кок-эс алдырат.

Хрониосепсис –chroniosepsis(гр.chronius +sepsis жай) Онокот, узакка созулуучу процесс.

-Ц-

Цекоцентоз –caecocentesis(лат.caecum сокур ичеги+гр.kentesis толуу) Газ толуп калганда сокур ичегини жаруу.

Церебральный –cerebralis(лат.cerebrum баш мээ) Баш мээге тиешелуу.

Цианоз –cyanosis(гр.kianos кок) Тери, былжыр челдердин кок туско боелушу. Кандын туруп калышынан, кычкылтектин жетишсиздигинен болот.

Цирроз –cirrhosis(гр.kirrhos саргыч) Бирдиктуу ткандын осушунон жана паренхиманын акырындап жок болушунан органдын чурушушу жана деформацияланышы.

Циркулярный душ –circularis dushe (лат.circulus айлана) Малды бут жагынан жууп туруучу душ.

Цистит –cystitis(гр.kystis табарсык+it is сезгенуу) Табарсыктын сезгенуусу.

Цистолитиаз –cystolithiasis(гр.kystis +lithos таш) Табарсыкта таштын пайда болушу.

Цистопорез жана цистоплегия –cystoparesis et cystoplegia (гр.kystis+paresis +лат.et и гр.plege удар) Табарсык булчунунун убактылуу же такыр эле жыйрылбай калышы. Жулун жана баш мээнин ооруларынан кийин болот.

Цистопиелит –cystopyelitis(гр.kystis+pyelus лоханка+it is сезгенуу) Бир убакта табарсык жана бойрок лоханкасынын сезгенуусу.

Цитодиагноз –cytodiagnosis(гр.kytos +лат.disgnosis диагноз) Суюктук, секрет, органдагы клетканы микроскоптук изилдөөдөн кийин коюлган диагноз.

Цитотоксинотерапия –cytotoxinotherapia(гр.kytos+лат.toxinum токсин+гр.therapeia дарылоо) Дарылоо учун антиретиккулярдык цитотоксикалык сыворотканы (АЦС) колдонуу.

-Ч-

Чихание –sternutatio(лат.sternutatio кыжырлануу) Мурун кондойундогу н.с. рецепторлорунун рефлектордук кыжырланышынан бат жана кутулбогон жерден абаны чыгарып жиберилиши.Организмдин коргонуу реакциясы.

-Ш-

Шок –shoc(франц. Удар) Организмдин бут функциясынын алсызданышы.Н.с. кыжырланышынан, геподинамика. Зат алмашуу, дем алуунун бузулушунан болот. Шок травматикалык, операциондук,анафилактикалык, куйгондо, гемолитикалык болушу мумкун.

Шумы сердца –murmur cardiac(лат.murmur ун+cardia журок) Журок ооруларында пайда болгон патологиялык ундор.Алар: кардиопульсоналдык, перикордиалдык, эндокордиалдык болуп болунот.

-Э-

Эвакуация – evacuatio(лат.evacuо жолок)Табигый жана жасалма кондойлордон суюктукту чыгаруу.

Эдема –aedema(гр.oidema шишик) Ткандын шишип калышы.Сероздук суюктуктун ткань арасындагы , клетка арасындагы боштуктарда топтолушунан болот.

Эзофагит –esophagitis(гр.osophagos кызыл онгоч+it is сезгенуу) Кызыл онгоятун б.ч. сезгенуусу.

Экзитус –exutus(лат.бутуу) Леталдык, олум менен аяктоо.

Эйтоназия –euthanasia(гр.eu женил+thanatos олум) Женил, оорутпаган олум.Атайын дарыла менен женилдетип олтуруу.

Экзема- eczema(гр.ekzema) Теринин жугуштуу эмес онокот оорусу. Зат алмашуунун бузулушунан, н.с. жана без ооруларынан болот.Клиникалык жактан кычыштырып, тактардын пайда болушу менен муноздолот.

Эксикоз –exsiccosis- Организмдеги суунун жетишсиздиги.Ич откондон, кускандан болот.

Экскременты –faeces(лат.faex тунма) Калл, фекалий.

Экстрасистолия –extrasystolia(лат.extra сыртында+гр.systole) Журок аритмиясынын бир туру.Журоктун же бир болугунун эрте жыйрылуусу.

Эктопия –ectopia(гр.ektopos смещенный) Органдын торолгондо эле же кийин пайда болгон ордунан жылышы.

Электролечение –electrotherapia(гр.elekton янтарь+therapeia дарылоо) Дарылоо учун электр тогун колдонуу. Ага гальвонизация, фарадизация, дарсонванизация, диатермия, УВЧ, индуктотермия ж.б. кирет.

Электротермометрия –electrothermometria(гр.elektron+therme жылуу+metreo) Электр термометрди колдонуп температураны олчоо.

Эмбол –embolus(гр.embole таштоо) узулуп кеткен тромб, бактериялык масса, опухолдун болугу, майдын тамчысы ж.б.

Эмболия –embolia(гр.embole) Тамырлардын эмболдор менен бутолушу.

Эмезия –emesis(гр.emeo тошнить) Кусуу, ичтин, кызыл онгочтун, н.с. ооруларынын белгиси.

Эмпиема –empyema(гр.en +pyon ирин) Дене кондойундо, кондойлуу органдарга ириндин толушу.

Эндокардит –endocarditis(гр.endon ички+kardia жүрок+it is сезгенуу) Жүроктун ички челдеринин жана клапандарынын сезгенуусу.

Эндофлебит –endophlebitis(гр.endon +phleps вена+it is сезгенуу) Венанын интимасынын, ички челинин сезгенуусу.

Энтерит –enteritis(гр.enteron +it is) Ичке ичегинин б.ч. сезгенуусу.

Энтероколит –enterocolitis(гр.enteron+kolon жоон ичеги+it is сезгенуу) Ичке жана жоон ичегилердин бир убакытта сезгенуусу.

Энтеролит –enterolithos(гр.enteron+lithos таш) Ичке ичегиде таштардын болушу.

Энурез – enuresis(гр.enureo)

Энцефалит –encephalitis(гр.enkephalos баш мээ+it is сезгенуу) Баш мээнин сезгенуусу.

Энцефаломиелит –encephalomyelitis(гр.enkephalos+myelos жулун+it is сезгенуу) Жулун жана баш мээнин сезгенуусу.

Эозинопения –eosinopenia(лат.eosinum эозин+гр.eos +penia азайуу) Канда эозинофилдин азайышы.Интоксикация, токсикоздордун симптому.

Эпилепсия –epilepsia(гр.epilepsia припадок) Б.н.с. оорусу.

Эпистаксис –epistaxis(гр.epistazo тамчылоо)) Мурундун тамчылап канашы.

Эритема –erythema(гр.erythema кызаруу) Ар турлуу факторлордун себебинен кичинекей же жайылма теринин кызарышы.Экзантемадан айырмаланып басканда жоголуп кетет.

Эритроцитоз – erythrocytosis(лат.erythrocytos эритроцит+гр.osis Убактылуу эритроциттердин кобойушу.Организмдин суу жоготушунун, интоксикациянын симптому.

Эруктация –eructatio(лат.e-rectare отрыгивать) Кутулбогон жерден ооз аркылуу газдын, кээде суюктук аралаш чыгып кетиши.Бул оорунун белгиси болсо, кепшоочулордо физиологиялык акт.

Эфемерный –ephemerus(гр.ephemerus бир кундук)

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАР:

1. Данилевский В.М., Забалуев Г.И. Словарь ветеринарных терапевтических терминов.- М.:Росагропромиздат, 1989.-141 с.
2. Карасаев Х.К. Кыргыз тилинин орфографиялык сөздүгү.- Б.: Мамл.тил ж-а энциклопедия борбору, 2009.-640 б.
3. Клишов А.А. Краткий цитологический словарь.- Л.: Медицина, 1968.- 116 с.
4. Митрофанов В.М., Стешенко В.М. Краткий словарь-справочник по зоопатологии.- Ф.:Кыргызстан,1979.- 92 с.
5. Ногойбаев М.Д. Малдын ички ыландары боюнча терминдердин кыргызча-латынча сөздөгү (биринчи бөлүк).-Б.:ДЭМИ, 2023.-26 с.
6. Ногойбаев М.Д. Малдын ички ыландары боюнча терминдердин кыргызча-латынча сөздөгү (экинчи бөлүк).-Б.:ДЭМИ, 2025.-32 с.
7. Орлов Ф.М. Словарь ветеринарных клинических терминов.- М.: Россельхозиздат, 1985.- 414 с.
8. Орфографический словарь русского языка/под редак. Ожегова С.И., Шапиро А.Б.- М.: Госиздат.иностранцсловарей, 1957.-1259 с.

МАЗМУНУ:

КИРИШ СӨЗ	3
НЕГИЗГИ КЫСКАРТУУЛАР:	5
-Р-	7
-С-	9
-Т-	12
-У-	14
-Ф-	15
-Х-	16
-Ц-	17
-Ч-	17
-Ш-	18
-Э-	18
КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАР:	20